

УДК 349.6:[351.777.61:624]
DOI 10.37772/2518-1718-2024-3(47)-13

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВІДХОДІВ БУДІВНИЦТВА ЯК ОБ'ЄКТУ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ

Поводження з будівельними відходами є надзвичайно актуальною в сучасному суспільстві, адже зростання обсягів будівництва призводить до збільшення кількості відходів, які часто становлять загрозу для навколишнього середовища. Відходи будівництва включають у себе залишки будівельних матеріалів, зруйновані конструкції, шкідливі хімічні речовини та інші елементи, які можуть мати негативний вплив на екосистеми. Правове регулювання цих відходів є важливим елементом екологічної політики, спрямованої на забезпечення сталого розвитку та охорони довкілля.

Однією з ключових правових проблем у цій сфері є визначення статусу будівельних відходів як об'єкту еколого-правового регулювання. З одного боку, будівельні відходи розглядаються як звичайні тверді відходи, але з іншого боку, їх особливий склад і потенційна шкідливість вимагають окремого підходу в регулюванні. Відсутність чіткого правового визначення ускладнює ефективне регулювання та контроль за поведінкою з цими відходами.

Ще одна проблема полягає в недостатності існуючих норм щодо поведінки з будівельними відходами. Чинне законодавство часто не враховує специфіку цих відходів, що створює прогалини у правовому регулюванні. Наприклад, в Україні немає окремого закону, який би детально регулював питання управління будівельними відходами. Це ускладнює реалізацію ефективних механізмів збору, переробки та утилізації таких відходів.

Крім того, значна частина будівельних відходів залишається неконтрольованою через недостатню відповідальність суб'єктів господарювання. Багато забудовників і підрядників не дотримуються встановлених правил поведінки з відходами, що призводить до стихійних звалищ та збільшення навантаження на навколишнє середовище. Питання відповідальності за порушення правил поведінки з будівельними відходами також потребує вдосконалення, оскільки штрафи та інші санкції часто є недостатньо жорсткими.

Ефективне вирішення цих проблем потребує вдосконалення правової бази у сфері поведінки з будівельними відходами, а також створення механізмів контролю та відповідальності за порушення екологічних норм. Крім того, важливо впроваджувати сучасні технології переробки будівельних відходів та стимулювати суб'єктів господарювання до екологічно безпечного поведінки з відходами.

Таким чином, правові проблеми відходів будівництва як об'єкта еколого-правового регулювання полягають у відсутності належного правового врегулювання, контролю та відповідальності, що ускладнює їх ефективну переробку та збереження екологічної безпеки.

Ключові слова: відходи, відходи будівництва, відходи руйнації, еколого-правове врегулювання.

Постановка проблеми. Еколого-правова складова поведінки з відходами будівництва є надзвичайно важливою сферою у сучасному світі. З ростом популяції та індустріалізації, спостерігається незворотний вплив на довкілля. Відходи будівництва охоплюють широкий спектр матеріалів, які виникають під час спорудження, реконструкції, демонтажу та ремонту будівель та споруд, а також спричиненими воєнними діями на території України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблематика тією чи іншою мірою займалися такі провідні науковці як: А. П. Гетьман,

В. А. Зуєв, В. В. Шеховцов, М. В. Краснова, В. І. Андрейцев, Р. С. Кірін, А. Г. Бобкова та ін. Однак, незважаючи на активний розвиток дослідження питання відходів у наукових доробках провідних вчених, відходам будівництва приділялося, на нашу думку, недостатньо уваги.

Мета статті – дослідити правові проблеми відходів будівництва як об'єкта еколого-правового врегулювання, провести аналіз чинного законодавства у зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день, законодавство в сфері поведінки з відходами

потребує вдосконалення існуючого масиву, а також впровадження принципово нових нормативно-правових актів. У зв'язку з цим, треба погодитися з позицією В. А. Зуєва, за якою науковець зазначає, що законодавство у сфері поводження з відходами наразі побудовано екскалаторно, не має стрункої системи та перебуває під значним впливом господарського законодавства в частині постійного вилучення із сфери його регулювання різних видів потоків відходів шляхом створення для них самостійного правового режиму [1, с. 118].

Використання в будівництві відходів власних та інших виробництв, впровадження інноваційних технологій спрямоване на досягнення центрального завдання будівельної галузі – ресурсозабезпечення, ефективність якого залежить перш за все від вимог, що висувуються до самих ресурсів. Ми вважаємо за можливе визначити ресурсозабезпечення будівельного підприємства як комплексний процес, спрямований на задоволення потреби будівельної організації у всіх видах необхідних ресурсів у достатньому для безперервного виробництва обсязі для досягнення стратегічної мети розвитку організації [2, с. 41].

Ефективне управління цими відходами стає важливою умовою для забезпечення екологічної стійкості та збереження природних ресурсів. Законодавство в багатьох країнах надає чіткі вимоги та норми для обробки, утилізації та видалення відходів будівництва. Це включає в себе сортування матеріалів, повторне використання, відновлення та переробку відходів. Однією з ключових принципів еколого-правової складової є принцип «забезпечення сталих ресурсів». Цей принцип передбачає максимальне використання матеріалів з відходів будівництва, щоб уникнути зайвого споживання природних ресурсів та зменшити негативний вплив на навколишнє середовище.

Відповідно до пункту 2 рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2021 р. «Про заходи щодо підвищення рівня хімічної безпеки на території України», уведеного в дію Указом Президента України від 19 березня 2021 р. № 104, з метою якнайшвидшої гармонізації процедури класифікації відходів з європейськими вимогами, зокрема Директивою Європейського Парламенту та Ради 2008/98/ЄС про відходи та Переліком відходів ЄС (List of Waste), затвердженим Рішенням Європейської Комісії 2000/532/ЄС, пропонується прискорити затвердження Порядку класифікації відходів та Національного переліку відходів [3].

У зв'язку з чим, Кабінету Міністрів України рекомендовано: 1) затвердити Порядок класифікації відходів та Національний перелік відходів із включенням до нього відходів, що утворилися через ро-

сійську воєнну агресію у зв'язку з пошкодженням і руйнуванням будівель та споруд; 2) вжити заходів щодо розширення практики повторного використання основних компонентів відходів від руйнувань після їх оброблення чи перероблення під час реалізації проєктів будівництва та проведення відповідних наукових досліджень; 3) сприяти розробленню проєктів за участю міжнародних програм ООН та ЄС щодо очищення територій від відходів руйнування внаслідок воєнних дій, а також відновлення об'єктів критичної інфраструктури [3].

Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» [4] відходи будівельно-ремонтних робіт утворюються під час провадження таких видів діяльності, як будівництво нових будівель та споруд, їх реконструкція, остаточне знесення у зв'язку із закінченням строку експлуатації будівлі чи споруди тощо. Результати проведеного аналізу свідчать, що на території промислових зон, військових частин перебуває значна кількість будівель, які потребують реконструкції чи знесення з метою звільнення території. Крім того, на вітчизняному ринку спостерігається збільшення обсягу інвестицій у будівництво гуртових торгових мереж, супермаркетів, торговельно-офісних центрів, складських приміщень, промислових цехів для нових виробництв. Реставрація старих будівель є економічно доцільною, в інших випадках проводиться їх майже повне руйнування для нової забудови.

Іншим джерелом утворення відходів будівельно-ремонтних робіт є матеріали, які утворюються під час спорудження нових будинків, зокрема під час зведення 100-квартирного будинку утворюється в середньому 15-20 тонн твердих відходів, основну масу яких становить бита цегла, залишки затверділого бетону та будівельного розчину, залишки стінових блоків з керамзитобетону, ніздрюватих бетонів, гіпсокартону, пінопласту, мінеральної вати тощо. Ще одним джерелом утворення відходів будівельно-ремонтних робіт є відходи, що утворюються в процесі промислового виробництва будівельних матеріалів, зокрема відсівів щебених кар'єрів, склобій, некондиційна цегла та залізобетонні конструкції, відпрацьовані гіпсові форми керамічних заводів. До них належать також тверді продукти, що утворюються під час реконструкції доріг.

Утворення відходів будівельно-ремонтних робіт залежить від: розвитку населених пунктів, а також транспортної інфраструктури; утримання особливо старих житлових районів; знесення особливо старих багатоповерхових будинків у житлових районах. Відходи будівельно-ремонтних робіт є значним та невикористаним ресурсом. Основна частина відходів

будівельно-ремонтних робіт вивозиться на звалища та місця захоронення. У деяких випадках такі відходи використовуються для засипання або меліорації земель. Сталеві конструкції та великі пиломатеріали часто використовуються повторно або переробляються. У багатьох країнах - членах ЄС рівень переробки відходів будівельно-ремонтних робіт перевищив 80 відсотків. Основна їх частина надходить від суб'єктів господарювання приватного сектору.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про управління відходами» [5] суб'єкти господарювання, що здійснюють будівництво або знесення будівель та інженерних споруд, зобов'язані забезпечити роздільне збирання відходів будівництва та знесення, їх облік та передачу суб'єктам господарювання у сфері управління відходами для забезпечення їх оброблення. Відходи будівництва та знесення, що не є небезпечними, підлягають підготовці до повторного використання, рециклінгу, іншому матеріальному відновленню, включаючи зворотне заповнення (п. 7).

Загальною тенденцією для України, на відміну від європейських держав, є низький рівень перероблення й утилізації твердих побутових відходів та високий показник їх захоронення на полігонах.

Водночас Постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1073 «Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» визначає перелік і типи таких відходів, а також порядок поводження з ними [6].

Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» відходи будівельно-ремонтних робіт утворюються під час провадження таких видів діяльності, як будівництво нових будівель та споруд, їх реконструкція, остаточне знесення у зв'язку із закінченням строку експлуатації будівлі чи споруди тощо [7].

Крім зазначеного, не можливо не відмітити кількість руйнацій, пов'язаних з воєнними діями. Останні в Україні вже можна порівняти з загальною кількістю твердих побутових відходів, які утворюються у країні протягом року і становлять близько 10–12 мільйонів тон, однак, значна частина цих відходів може бути використана для подальшої відбудови країни [8].

З цього приводу, О. Савицький констатує, що на територіях, що були звільнені, накопичилося мільйони тон відходів внаслідок руйнування будівель та об'єктів інфраструктури, а також тисячі знищених та пошкоджених автомобілів [9].

Разом із значними руйнуваннями інфраструктурних, військових об'єктів, звертає увагу Д. Токарчук, у країні почали масово утворюватися відходи різних видів, а бойові дії на значній території країни унеможливили ефективне поводження з ними [10].

Для процесу відбудови країни потрібні значні обсяги будівельних матеріалів, які можна отримати шляхом переробки цих відходів. Тому дуже важливо впроваджувати нові підходи до переробки та повторного використання будівельних матеріалів, а також застосовувати сучасні методи утилізації або захоронення відходів [11].

С. Іванюта наголошує, що повинні бути знайдені інноваційні рішення для екологічно чистого перетворення військових залишків та матеріалів, що виникають під час реконструкції, у цінні ресурси [3].

Міжнародний і європейський досвід показує, що можна зменшити збитки шляхом використання вторинних матеріалів з руйнувань, зруйнованих об'єктів та майна війни. Прикладом може бути відбудова Варшави після Другої світової війни, де використовувалися матеріали, які залишилися після бойових дій. Наприклад, непошкоджену цеглу використовували повторно, а будівельне сміття подрібнювали для виготовлення бетону. Цей підхід дозволяв зменшити втрати і забруднення довкілля шляхом ефективного використання вторинних ресурсів, а також сприяє екологічній стійкості і ефективності у процесі відбудови. Україна також може використати цей досвід і розробити власні стратегії та технології для повторного використання військових відходів та руйнувань з метою створення сталої та ефективної економіки [3].

З огляду на те, що повоєнна відбудова України не повинна копіювати довоєнну структуру економіки, яка базувалася на викопному паливі, була неефективною та забруднювала навколишнє середовище, сьогодні особливої важливості набувають наукові дослідження, спрямовані на створення сприятливих умов для впровадження ефективних напрямів і технологій з перероблення відходів війни для їх повторного використання [12].

Висновки. Отже, узагальнюючи викладене, можна дійти висновку, що правові проблеми поводження з будівельними відходами є однією з ключових перепон на шляху до ефективного екологічного врегулювання цієї сфери. Відсутність чіткого визначення статусу будівельних відходів у законодавстві, недостатня нормативна база та слабкий контроль за дотриманням екологічних вимог призводять до значного негативного впливу на довкілля. Наразі важливим кроком є реформування правового регулювання, яке має враховувати специфіку будівельних відходів, створювати чіткі механізми їх пе-

перобки та утилізації, а також посилювати відповідальність суб'єктів господарювання за порушення екологічних норм.

Ефективне вирішення цих проблем вимагатиме впровадження сучасних технологій управління відходами, активізації контролю з боку державних органів і стимулювання екологічної відповідальності бізнесу. Це не лише сприятиме зменшенню наванта-

ження на навколишнє середовище, але й дозволить впровадити принципи сталого розвитку у сфері будівництва. Тільки комплексний підхід до вирішення правових, технологічних та організаційних питань зможе забезпечити належний рівень екологічної безпеки при поводженні з будівельними відходами та сприяти збереженню природних ресурсів для майбутніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зуєв В. А. Проблеми гармонізації господарсько-правового та екологічно-правового регулювання у сфері поводження з відходами. *Правова позиція*. № 1 (18), 2017. С. 109-119.
2. Багінська Л. О. Використання відходів виробництва у будівництві. *Нові технології і будівництві*. № 39. 2021. С. 35-42.
3. Іванюта С. Про організацію поводження з відходами, що утворилися внаслідок війни. Національний інститут стратегічних досліджень. 20.03.2023. PRL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/pro-orhanizatsiyu-povodzhennya-z-vidkhodamy-shcho-utvorylysy>
4. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. *Офіційний вісник України* від 01.12.2017. № 94. Ст. 2859.
5. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX. *Офіційний вісник України* від 22.07.2022. № 56. Ст. 3270.
6. Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text>.
7. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. *Офіційний вісник України* офіційне видання від 01.12.2017. № 94. Ст. 2859.
8. Куди в Україні дівають відходи руйнації та що з цим сміттям буде далі. 10.02.2023. URL: <https://eco.rayon.in.ua/news/574064-kudi-v-ukraini-divayut-vidkhodi-ruynatsii-ta-shchoz-tsim-smittyam-bude-dali>.
9. Савицький О. Україна зможе подолати смітєву кризу. Що передбачає ухвалений Радою закон? 20.06.2022. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/20/688345/>
10. Токарчук Д. М. Особливості утворення і поводження з відходами під час воєнних дій: досвід України. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 2 (60). С. 109–122. DOI: 10.37128/2411-4413-2022-2-8 URL: <http://efm.vsau.org/storage/articles/November2022/0uaZiCxfSag8ca4nOS9y.pdf>
11. Що робити із уламками від війни? ReStart Ukraine, UNDP Accelerator Lab. URL: <https://restartukraine.io/war-debris-ua/>
12. Environmental impacts of the war in Ukraine and prospects for a green reconstruction. OECD. 2022. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9e86d691-en.pdf?expires=1678951622&id=id&accname=guest&checksum=B-4C0A6209867EA63382229E334FAEC06>

REFERENCES

1. Zuiev, V. A. (2017). Problems of harmonization of economic-legal and ecological-legal regulation in the field of waste management. *Pravova Pozysiia*, No. 1(18), 109–119 [in Ukrainian].
2. Bahinska, L. O. (2021). Use of production waste in construction. *Novi Tekhnolohii u Budivnytstvi*, No. 39, 35–42 [in Ukrainian].
3. Ivaniuta, S. (2023). On the organization of waste management generated as a result of the war. Natsionalnyi Instytut Stratehichnykh Doslidzhen website. Retrieved from <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/pro-orhanizatsiyu-povodzhennya-z-vidkhodamy-shcho-utvorylysy> [in Ukrainian].
4. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the approval of the National Waste Management Strategy in Ukraine until 2030, No. 820-r (2017, November 8). *Ofitsiyni Visnyk Ukrainy*, No. 94, Article 2859 (2017, December 1). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

5. Law of Ukraine On waste management, No. 2320-IX (2022, June 20). *Ofitsiyni Visnyk Ukrainy*, No. 56, Article 3270 (2022, June 22). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> [in Ukrainian].
6. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the approval of the Procedure for handling waste generated due to damage (destruction) of buildings and structures as a result of hostilities, terrorist acts, sabotage, or conducting works to eliminate their consequences and introducing changes to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, No. 1073 (2022, September 27). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
7. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the approval of the National Waste Management Strategy in Ukraine until 2030, No. 820 (2017, November 8). *Ofitsiyni Visnyk Ukrainy*, No. 94. Art. 2859 (2017, December 1). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
8. Where in Ukraine does the waste of destruction go and what will happen with this garbage next. (2023, February 10). Retrieved from <https://eco.rayon.in.ua/news/574064-kudi-v-ukraini-divayut-vidkhodi-ruynatsii-ta-shchoz-tsim-smittyam-bude-dali> [in Ukrainian].
9. Savytskyi, O. (2022, June 20). Ukraine will be able to overcome the garbage crisis: What does the law adopted by the Rada envisage? *Ekonomichna Pravda*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/20/688345/> [in Ukrainian].
10. Tokarchuk, D. M. (2022). Features of the formation and management of waste during military actions: Experience of Ukraine. *Ekonomika, Finansy, Menedzhment: Aktualni Pytannia Nauky i Praktyky*, 2(60), 109–122. <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2022-2-8> [in Ukrainian].
11. What to do with war debris? ReStart Ukraine, UNDP Accelerator Lab. Retrieved from <https://restartukraine.io/wardebris-ua/>
12. OECD (2022). *Environmental impacts of the war in Ukraine and prospects for a green reconstruction*. Retrieved from <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9e86d691-en.pdf>

SHERSTYUK VYACHESLAV

postgraduate student of the Environmental Law Department of the
Yaroslav Mudryi National Law University

LEGAL ISSUES OF CONSTRUCTION WASTE AS AN OBJECT OF ENVIRONMENTAL LAW REGULATIONS

Problem setting. The problem of handling construction waste is one of the most urgent in modern environmental law. The growing scale of construction, both in the residential and infrastructural sectors, leads to an increase in the volume of construction waste, which is often not disposed of properly. These wastes contain various materials, including those that are potentially hazardous to the environment. The existing legislation on waste management often does not take into account the specifics of construction waste, which leads to environmental risks, as well as insufficient responsibility of business entities. This requires analysis of legal problems and improvement of legislative mechanisms in this area.

Analysis of recent researches and publications on the legal problems of construction waste management shows that this issue is increasingly attracting the attention of both domestic and foreign scientists. The main emphasis in research is on the need to improve legal regulatory mechanisms, as well as on the environmental aspect of construction waste management.

In particular, in this area there were publications of legal scholars: A.P. Hetman, V.L. Bredikhina, Y.S. Shemshuchenko, N.R. Malysheva, G.N. Polyanskaya, V.G. Emelyanova, V.V. Nosik and others.

Purpose of research is to analyze the legal problems of handling construction waste, their environmental impact and mechanisms of legal regulation, as well as to determine ways to improve legislation in the field of construction waste management. In particular, the research is aimed at identifying gaps in the legal framework, formulating recommendations for improving legal regulation and increasing the responsibility of business entities for violations of environmental norms.

Article's main body. Construction waste differs in its composition from ordinary household waste. They may contain dangerous chemical compounds, heavy metals, remains of concrete, plastic, wood and other materials that require special disposal and processing methods. Modern practice shows that many subjects of construction activity ignore the requirements of environmental safety, creating spontaneous landfills or improperly disposing of waste. This increases environmental risks, including soil, water and air pollution.

Legal regulation of construction waste in Ukraine is fragmented and not sufficiently detailed. Ukraine's waste legislation is mainly focused on general solid household waste, while construction waste is often neglected. The lack of special laws or by-laws that would regulate all stages of handling such waste - from its collection to processing and disposal, creates a legal gap. For example, in Ukraine, there are no special requirements for enterprises to manage construction waste or to encourage their recycling, which makes it difficult to implement environmentally safe solutions.

Conclusions and prospects for development. Therefore, the legal problems of handling construction waste are a significant challenge for the environmental policy and legal system of Ukraine. The imperfection of the current legislation, the absence of special normative acts and insufficient control by the state lead to ecological violations and create threats to the environment.

Reforming legislation in this area is a necessary condition for ensuring environmental safety and introducing the principles of sustainable development in the construction industry.

The perspective of the development of the topic is the further study of the European experience in regulating the management of construction waste and its adaptation to Ukrainian legislation. It is necessary to implement effective mechanisms of monitoring, responsibility and incentives for subjects of construction activity, which will contribute to the reduction of the amount of waste and the development of the system of their processing. It is also important to continue researching new technologies for the disposal of construction waste and methods of reuse of materials, which will reduce the environmental footprint of the construction industry.

Key words: waste, construction waste, destruction waste, environmental and legal regulation.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Шерстюк В. О. Правові проблеми відходів будівництва як об'єкту еколого-правового врегулювання. *Право та інновації*. 2024. № 3 (47). С. 84–89.